

Satranç

Kıvanç Çefle [btsatranc@tubitak.gov.tr]

Reti Manevrası

Açılış teorisinde hipermodern okulun kurucularından ünlü oyuncu ve etütçü Richard Reti'nin (1889-1929) 1921 yılında *Kagan's Neueste Schachnachrichten* isimli dergide yayınlanan bir etüdü o dönemde büyük yankı uyandırdı. Bu etüt sonraki yıllarda hemen hemen bütün oyun sonu kitaplarında ve etüt antolojilerinde yer aldı. Öyle ki Leonardo da Vinci'nin ünlü Mona Lisa tablosu gibi o da kitlelere mal oldu ve evrensel satranç kültürünün bir parçası hâline geldi. Günümüzde eğer herkesçe bilinen bir etüt varsa onun Reti'nin bu yapıtı olduğunu söyleyebiliriz.

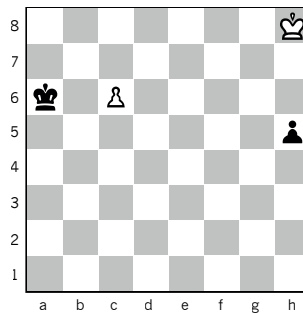
Geçtiğimiz 2021 yılı bu ünlü etüdün yayınlanışının 100. yıl dönümüydü ve ne yazık ki sessiz sedasız geçti. Biz

biraz gecikmeyle de olsa "Reti manevrası" ismiyle bilinen bir fikre dayalı bu kurguyu ve onun ardından gelen benzer yapıtları bu yazımızda ele alacağız.

Satranç severlerin büyük çoğunluğu tarafından biliniyor olsa da elbette önce etüdün kendisini hatırlamakta yarar var (Diyagram 1).

Diyagram 1

Richard Reti
Kagan's Neueste Schachnachrichten,
1921

Beyaz oynar ve berabere kalır.

Beyazın berabere kalabileceğine inanmak gerçekten zor! Siyah piyon yakalanamayacak kadar uzakta, şahının desteğinden uzak olan beyaz piyon ise her an rakibe yem olabilir. Bu durum gerçek bir oyunda ortaya çıksaydı beyazla oynayan oyuncuların çoğu oyunu terk ederdi. Ama göreceğimiz gibi beyaz mucize kabilinden beraberliği sağlıyor:

1. Şg7 h4 2. Şf6 Şb6

Bu hamle zorunlu. Eğer siyah sabırsız davranır ve 2... h3 oynarsa 3. Şe7 h2 4. c7 Şb7 5. Şd7 h1=V 6. c8=V+ ve beraberlik.

3. Şe5!!

Şimdi piyonu sürmek yine beraberlikle sonuçlanır: 3... h3 4. Şd6 h2 5. c7 h1=V 6. c8=V. Dolayısıyla siyah, vezir çıkmasını önlemek için beyaz piyonu almak ve bir kez daha vakit kaybetmek zorunda.

3...Şxc6 4. Şf4!

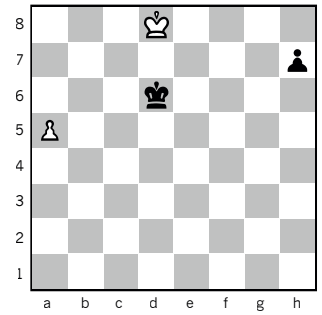
Beyaz şimdi derin bir nefes

Sonraki yıllarda, Reti manevrası başka etütçüler için de ilham kaynağı oldu. Gerçek oyunları andıran öğretici etütleriyle tanınmış Çek kurgucu Ladislav Prokes (1884-1966) bakın bu fikri nasıl değerlendirmiş (Diyagram 4).

Diyagram 4

Ladislav Prokes
Sachoveumeni, 1947

Beyaz oynar ve berabere kalır.

Çözüm:

1. Şc8

Tehdit 2. Şb7 ve 3. a6. Bu nedenle siyahın cevabı zorunlu.

1...Şc6 2. Şb8! Şb5

Yoksa 3. a6

3. Şb7!

Beyaz, piyonu sürme tehdidini yineleyerek tempo kazanıyor. Siyah şimdi piyonu alarak vakit kaybedecek, beyaz da şahını siyah piyonun karesi içine konumlandırarak:

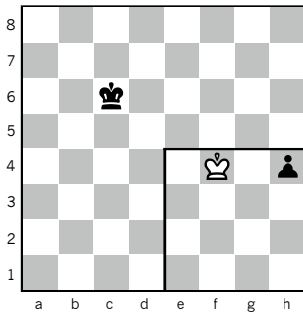
4...Şxa5 4. Şc6 ve beraberlik.

Basit ancak son derece öğretici bir etüt.

Şimdi sıra yakın zamanlardan ve biraz daha karmaşık bir etütte (Diyagram 5).

alabilir çünkü şahını “piyonun karesi”ne sokmayı başardı ve artık piyonu yakalamayı kolayca başarabilir (Diyagram 2).

Diyagram 2

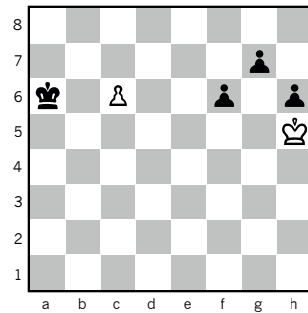
4...h3 5. Şg3 h2 6.Şxh2 ve beraberlik. Belirtmeliyiz ki burada 4. Şe4 de (şah kareye girdiği için) beraberliğe yeterdi: 4... h3 5. Şf3 h2 6.Şg2 h1=V 7. Şxh1. (Okurlarımız “kare kuralı” için 2019 Eylül sayısındaki satranç yazımıza bakabilir).

Bir diğer önemli etütçü Abram Gurvich burada beyaz şahın manevrasını “aynı anda iki tavşanın kovalanması” olarak nitelendirmiş ki bu yoruma hak vermemek elde

değil! Reti daha sonra bu fikri geliştirdi ve beyaz şahın bitişik üç geçer piyonu durdurduğu bir başka etütte kullandı (Diyagram 3).

Diyagram 3

Narodni Listy, 1928

Beyaz oynar ve berabere kalır.

Çözüm:

1. Şg6! h5 2. Şxg7 h4 3. Şxf6

Şb6 4. Şe5! ve beyaz yukarıda gördüğümüz gibi beraberliği sağlar. Üzerinde durulabilecek diğer devam yolları da şöyle:

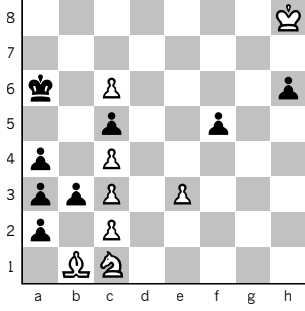
a) 1...Şb6 2. Şxg7! h5 3. Şxf6 h4 4.

Şe5! h3 5. Şd6 h2 6. c7 Şb7 7. Şd7 h1=V 8. d8=V+ beraberlik.

b) 1...f5 2. Şxg7 f4 3. Şf6 f3 4. Şe7 f2 5. c7 f1=V 6. c8=V+ beraberlik.

Diyagram 5

Gady Costeff
Polonya Satranç
Federasyonu Yarışması,
2016
2-4. Ödül

Beyaz oynar ve berabere kalır.

Çözüm:

Beyazın siyahın a2'deki piyonunu hemen almak zorunda olduğu açık. Ama atla mı almalı, yoksa file mi? İşte bütün mesele bu! Biz önce doğru seçimi görelim:

1. Fxa2! bxa2 2. Axa2 h5 3. Şg7!

Beyaz Reti manevrasına başlıyor!

3...h4 4. Şf6 Şb6 5. Şe5 Şxc6 6. Şf4 Şd6 7. e4!

Çok önemli bir ara hamle. Beyaz, siyahın f5 piyonundan kurtulmalı. Şimdi hemen 7. Şf3? oynarsa 7...h3 8. Şg3 Şe5 9. Şxh3 Şe4 hamle dizisinden sonra yenilir.

7...fxe4 8. Şxe4 h3 9. Şf3 Şe5 10. Şg3 Şe4 11. Şxh3 Şe3 12. Şg2 Şd2 13. Şf2 Şxc2

Siyah şah, ata hücum edebilmek için bu kritik piyonu almak zorunda!

14. Şe2 Şb2 15. Şd2 Şxa2 16. Şc2 Şa1 17. Şc1 a2 18. Şc2! ve beraberlik.

Peki, beyaz ilk hamlede a2 piyonunu atla alsaydı ne olurdu? Etüdün bütün güzelliği işte burada:

1. Axa2? bxa2 2. Fxa2 h5 3. Şg7 h4 4. Şf6 Şb6 5. Şe5 Şxc6 6. Şf4 Şd6 7. e4 fxe4 8. Şxe4 h3 9. Şf3 Şe5 10. Şg3 Şe4 11. Şxh3 Şe3 12. Şg2 Şd2 13. Şf2 Şc1!!

Siyah şah, beyazın ne c3 ne de c2 piyonunu alabilir, yoksa berabere kalır: 13... Şxc3 14.Şe2 Şb2 15. Şd2 Şxa2 16. Şc1 Şa1 17. c3; 13... Şxc2 14.Şe2 Şb2 15. Şd2 Şxa2 16. Şc2 ve beraberlik.

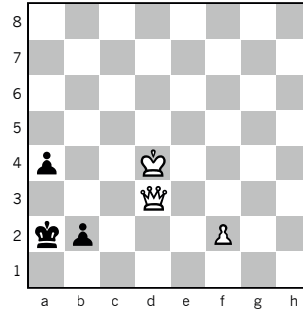
14. Şe2 Şb2 15. Şd2 Şxa2 16. Şc1 Şa1! ve siyah kazanır. Bu varyanttaki tek fark, beyazın c2 piyonunun yenmemiş olması! Beyaz, kendi piyonu yüzünden 17. Şc2 hamlesini yapamıyor ve kaybediyor.

Reti manevrası, zaman zaman gerçek oyunlarda da ortaya çıkar. Bu nedenle pratik değeri yüksektir ve turnuva oyuncuları tarafından bilinmesinde büyük yarar vardır. İşte gerçek yaşamdan bir örnek (Diyagram 6).

Diyagram 6

Yates-Marshall
Karlsbad, 1929

Fred Yates burada 1. Vc2 a3 2. Şc3 Şa1 3. Şb3 b1=V 4. Vxb1+ Şxb1 5. Şxa3 hamle dizisinden sonra kolayca kazanabilirdi. Ama nedendir bilinmez,

1. Şc3? oynamayı tercih etti. Bu da oyun ortasındaki atak ve renkli tarzıyla olduğu kadar oyun sonu tekniği ile de tanınmış bir oyuncu olan Frank Marshall'a beraberlik fırsatı verdi:

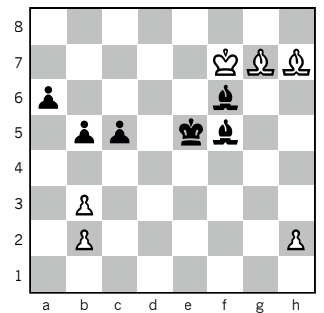
1...b1=V 2. Vxb1+ Şxb1 3. Şb4

Prokes'in yukarıdaki etüdünden bize tanıdık gelecek bir konum. **3...Şb2! 4. Şxa4 Şc3** ve beraberlik.

Diğer yandan, Reti'nin etüdünün ilk kez yayınlanışından yıllar önce eski şampiyonlardan Emanuel Lasker bir oyununda aynı fikri kullanmıştı (Diyagram 7).

Diyagram 7

Lasker-Tarrasch
St.Petersburg, 1914

Bu pozisyona ulaşıldığında sıra siyahlarla oynayan

Tarrasch'taydı. Ona oyunu kazandıracak olan 1...Fe6+ 2. Şg6 Fxg7 3. Şxg7 Fxb3 4. h4 Fd1 devam yolu yerine **1...Fxf7?** oynamayı tercih etti. Muhtemelen ortaya çıkacak olan piyon finalinin daha basit olacağını ve kolayca kazanacağını düşünüyordu ama hesaplamaları hatalıydı. Oyun şöyle devam etti:

2. Fxf5! Şxf5?! 3. Şxg7 a5

4. h4 Şg4

Tarrasch burada beyazın 5. Şf6? ile hemen vezir kanadına yöneleceğini umuyordu: 5...c4 6. bxc4 bxc4 7. Şe5 c3 8. bxc3 a4 Şd4 a3 ve siyah kazanır. Ama büyük oyuncu Lasker'in yanıtı şaşırtıcı oldu:

5. Şg6!

Beyaz 6. h5 ile tehdit ederek vakit kazanıyor.

5...Şxh4 6. Şf5 Şg3

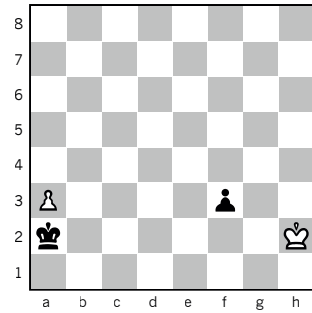
7. Şe4 Şf2 8. Şd5 Şe3 9. Şxc5 Şd3 10. Şxb5 Şc2 11. Şxa5 Şxb3 ve beraberlik.

Böylece bu ayki yazımızın sonuna geldik. Ayın soruları olarak size kendi kendinize çözmeniz için yine Reti manevrasına dayanan iki etüd sunuyoruz.

Ayın soruları

Diyagram 8

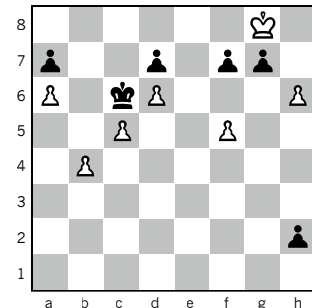
Henri Rinck
Schweizerische Schachzeitung, 1922

Beyaz oynar ve kazanır.

Diyagram 9

Vitaliy Kovalenko
Şahmatnaya Kompozitsiya, 2004
Övgü

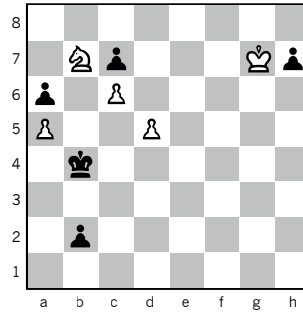

Beyaz oynar ve kazanır.

Geçen ay sorulan etüdün çözümü

Diyagram 10

V. Tarasiuk
Ceskoslovenskisach, 2021
(R. Reti'den sonra)

Beyaz oynar ve berabere kalır.

Çözüm:

Siyahın b2'deki piyonunun vezir çıkması durdurulamaz görünüyor. Ama beyaz, aşağıda izleyeceğimiz üzere beraberliği kurtarmanın bir yolunu buluyor.

1. d6 b1=V

1...cxd6 2. c7 b1=V c8=V ve beraberlik

2. d7!

2. dxc7? 2...Vg6+ Şf8 Vxc6 ve siyah kazanır.

2...Vg6+! 3. Şh8!!

Çok kritik bir hamle.

Beyaz burada eğer

3. Şf8? oynarsa 3...

Vf6+! 4. Şg8 h5 5. d8=V

Vxd8+ 6. Axd8 Şxa5 7.

Ae6 dizisinden sonra

siyah kazanır.

3...Vd3

Siyah hem h7 piyonunu koruyor hem de beyazın vezir çıkma karesini kontrol ediyor. Eğer 3...Vxc6, 4. d8=V Vxb7 5. Vd2+ Şa3 6. Vc3+ Vb3 7. Vxc7 beraberlik.

4. d8=V Vxd8+ 5.

Axd8 h5 6. Ae6!

Yukarıdaki 3. Şf8? varyantında atın e6 karesine bir hamle geç geldiğine dikkat ediniz. Şimdiyse tam zamanında! Diğer yandan 6. Şg7? Şxa5 7. Ae6 Şb6 ve siyah kazanır.

6...Şxa5 7. Axc7

Şb6 8. Axa6!

8. Ad5+? Şxc6 9. Af4 h4 10. Şg7 a5 ve siyah kazanır.

8...Şxa6 İşte bu noktada bu ayki

yazımızın ilk diyagramındaki pozisyon, yani Reti'nin etüdünün ta kendisi karşımıza çıkıyor (Diyagram 1). Beyazın bundan sonra nasıl berabere kaldığını artık biliyorsunuz: **9.**

Şg7!! ve beraberlik.

Bu zarif etüdün kurgucusu Tarasiuk âdeta Reti'ye saygı duruşunda bulunmuş!